

ویژه کارکنان شهرداری‌ها، دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی شهر و روستا

حوادث طبیعی و غیر مترقبه، انواع غیر مترقبه طبیعی

تعاریف مرتبط با حوادث طبیعی غیر مترقبه

آسیب‌پذیری و مفهوم آن

مفهوم آسیب‌پذیری عبارت است از مقدار خطر، در ترکیب با سطح توان اقتصادی و اجتماعی که بتوان به واسطه آن با واقعه ناشی از خطر مقابله کرد. آسیب‌پذیری از عواملی حاصل می‌شود که احتمال عدم توانایی جامعه برای مقابله در برابر بحران‌ها را افزایش می‌دهند. البته تمام بخش‌های جامعه نسبت به خطر آسیب‌پذیر نیستند، اما اکثر آنها تا اندازه‌ای این گونه‌اند. به همین جهت برای تعیین میزان آسیب‌پذیری جوامع در برابر بلایا و حوادث و همچنین دیگر بحران‌ها، ارزیابی آسیب‌پذیری صورت می‌پذیرد. ارزیابی آسیب‌پذیری که آنالیز خطرات، ارزیابی تهدیدات و ارزیابی خطر نیز نامیده می‌شود، رویکردی برای شناسایی خطرات و تعیین اثرات احتمالی آنها بر یک جامعه می‌باشد.

آسیب‌پذیری جوامع نسبت به بحران از دو جنبه تعریف و تکامل پیدا می‌کند که عبارتند از:

- ۱. استعداد:** دسته‌ای از عوامل، فاکتورها و فرآیندهایی در جامعه می‌باشند که به کمک یکدیگر باعث بروز شرایط بحرانی و یا تشدید این شرایط می‌گردد که خود در سه مرحله زیر تکمیل می‌شود.
 - **علل زمینه‌ای:** دسته‌ای از عوامل ریشه‌دار جامعه به کمک هم باعث بروز و تثبیت آسیب‌پذیری می‌شوند. این عوامل عبارتند از فقر، محدودیت دستیابی به منابع، نظام اقتصادی و شرایط جامعه.
 - **فشارهای محرک:** فشارهای محرک عبارتند از فرآیندهای انتقال دهنده عوامل منفی که جامعه را به سوی شرایط بحرانی و ناامنی سوق می‌دهند. این فرآیندها ممکن است ناشی از ضعف و یا کمبود سازمان‌های محلی، عدم آموزش و مهارت زندگی، عدم آگاهی از خطرات و سوانح در منطقه، تراکم جمعیت و توسعه بی‌رویه و تخریب محیط زیست.
 - **شرایط غیر ایمن:** با وجود زمینه‌های آسیب‌پذیری به ویژه جمعیت و فقر که جوامع را به سوی بحران سوق می‌دهند، شکنندگی و حساسیت محیط فیزیکی از عوامل اصلی بحران و یا تشدید آن به حساب می‌آیند. بی‌ثباتی اقتصادی، ناپایداری درآمد و عدم امنیت شغلی مردم، از شرایط نا امن اجتماعی است. برای مثال محل‌های نامناسب اسکان و احداث ساختمان‌هایی غیر ایمن و خطرناک ناشی از توان اقتصادی پایین از عوامل ایجاد جامعه آسیب‌پذیر و بروز بحران است.
- ۲. ظرفیت:** توانایی جامعه برای مقابله با آسیب‌های ناشی از حوادث و سوانح می‌باشد. این توانایی به عوامل و عوامل مختلفی که امکان پاسخ‌دهی به سوانح و جلوگیری از وقوع بحران و یا کاهش اثرات آن و بازسازی را فراهم می‌سازند، بستگی دارد. برای مثال نمونه‌های از این عوامل شامل وجود مراکز امدادرسانی، بیمارستانی و یا وجود امدادگران با مهارت می‌باشد.

جدول شماره ۱-۱: عوامل ایجادکننده، افزایش دهنده و کاهش دهنده آسیب‌پذیری

عوامل کاهش دهنده آسیب‌پذیری	عوامل افزایش دهنده آسیب‌پذیری	عوامل ایجاد کننده آسیب‌پذیری
<ul style="list-style-type: none"> - بهبود شبکه‌های اجتماعی و معیشت - توزیع عادلانه منابع سیاسی و اقتصادی - تعلیم و آموزش و آگاه‌سازی - برنامه‌ریزی شهری - انجام، به اجرا در آوردن کدهای ساختمانی - تنوع بخشی، تکثیر منابع - تدارک فرصت‌ها، منابع و قدرت بیشتر برای زنان - مورد توجه قرار دادن بخش‌های حاشیه‌ای، غیررسمی و بخش‌های اقتصادی خرد در فازهای بعد از بحران - تمرکز زدایی - ارتقاء دسترسی به منابع - کاهش سطح فقر، بهبود معیشت - تغییرات نهادی و سیاسی 	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش جمعیت، فروپاشی الگوهای اجتماعی و معیشت - تراکم نواحی آسیب‌پذیر در مناطق جغرافیایی خاص - انزوای فقر و سطح توسعه - فقدان دسترسی به اعتبار، تجهیز منابع - گرایش‌های اشتغال اراضی - عادات و سنت‌ها، جنسیت - بیکاری، کمبود و کسری درآمد، بی‌سوادی - خشونت‌های اجتماعی و خانوادگی - گسترش شهر، کنترل نشده و برنامه‌ریزی نشده - تعرض توسعه و سیاست‌های ناندیشیده - فقدان کدهای ساختمانی با مکانیسم‌های اجرایی ناکافی - استفاده از تکنولوژی نامناسب - بحران‌های قبلی 	<ul style="list-style-type: none"> - نابرابری به علت مدل‌های اجتماعی-سیاسی رایج - انزوای فقر و سطح توسعه - گرایش‌های اشتغال و تصرف زمین - سیستم‌های سازمانی و نهادهای ناکافی - فقدان مسئولیت در ارتباط با ایجاد آسیب‌پذیری - تفاوت‌های جمعیت‌شناختی (سن، جنس، توانایی و...) - عادات و سنت‌ها - بیکاری، کمبود و کسری درآمد، بی‌سوادی - گسترش شهر، کنترل نشده و برنامه‌ریزی نشده - تعرض توسعه و سیاست‌های ناندیشیده - استفاده از تکنولوژی نامناسب - فقدان کدهای ساختمانی با مکانیسم‌های اجرایی ناکافی

